

Christen Kolds slægt og hjem

Af TORSTEN BALLE

DER ER NU GÅET 100 ÅR, siden vor gode landsmand Christen Kold døde. Mange har skrevet om ham og hans gerning, så meget, at man ikke skulle tro, der var noget at føje til. Der er dog et spørgsmål, som endnu til en vis grad står åbent, et spørgsmål, som nogle har været inde på, og som også er nævnt i bøger om ham: Hvor havde han det fra?

Ja, hvor har vi det fra, som er i os, både det skjulte og det, der kommer frem? For det første fra vore naturlige anlæg, både legemlige og sjælelige, som vi har fået dem fra vore forældre og gennem dem fra ældre slægtled, forskellige anlæg i en ny blanding. Og for det andet præges vi af de påvirkninger, vi får gennem livet fra vore omgivelser, særlig i barndoms- og ungdomsårene. Og for det tredje? Ja Kold ville måske nok sige: fra Ånden, og det vil nogle vel smile af, som kloge folk gjorde, da han levede, men det kan man nu ikke snakke med om, før man er modnet til at forstå, hvad Kold egentlig mente. Det er noget, man ikke sådan kan studere. De to første ting, anlæg og påvirkning, kan man bedre få noget at vide om, også for Kolds vedkommende. Selv om man ikke kan trænge til bunds i et menneskes væsen, hvor mange oplysninger man så får samlet, så kan de måske dog give et lille bidrag til, at man bedre forstår.

Folk, der har skrevet om Kold, har forsøgt at forklare nogle sider af hans personlighed som en slægtsarv. Det må forstås sådan, at de ikke alene tænker på anlæg, arvet gennem forældrene, men også på, hvad de har lært ham og fortalt ham. I alle slægter er der - eller i hvert fald var der - faste traditioner, som børnene fik indpodet, fra de var ganske små, om næsten alle livets forhold. Om hvad man bør og ikke bør, hvad og hvem man skal tro eller ikke skal tro, om ret og uret, om forhold til Gud og mennesker, ja og ikke mindst om økonomi og levefod. Det var gammel livsvisdom, samlet af mange slægtled, råd, som det var godt at følge. Særlige rige var traditionerne i slægter, der i flere led havde levet under samme livsvilkår. Det førte i sig selv til en vis stabilitet, og derfor var der udprægede bondeslægter, håndværkerslægter, handelsslægter, præsteslægter.

Når man læser om Christen Kolds liv, får man et stærkt indtryk af, hvor meget traditionerne, slægtsarven, betød for hans udvikling, og det har han da også selv kraftigt fremhævet. Det er derfor naturligt, at man prøver at finde noget om hans slægt, og det må da først dreje sig om de rent faktiske forhold: Hvem stammede han fra?

Faderen og hans slægt

Mikkel Christensen Kold hed faderen officielt. Men han bliver også tit omtalt som *Mikkel Hedegaard*¹, og man forstår, at det nok var det navn, han i almindelighed gik under. Der er ikke noget mærkeligt i, at den samme mand har to forskellige efternavne. Det var meget almindeligt, både i Thisted og på landet, og det er det for så vidt endnu. Han var skomager, rigtig skomager og ikke blot skoflikker, og det var et håndværk, som både hans far

og farfar havde drevet. Det har nok været en helt god bestilling, for en del af skomagerne i Thisted var ret velstående folk, og Mikkel Kold var mellem dem.

Han ejede sit hus, Kolds fødested, Strømgade 12²), og så havde han også en del jord på Thisted mark, jord, hvoraf han havde arvet en del efter sin far. Det var godt for en håndværker at eje jord. Så var han ikke så afhængig af, om der var lidt eller meget at bestille ved håndværket. Jorden kunne give hans familie det meste af føden, hvis han selv drev den, og det gjorde nok Mikkel Kold, for han kaldes også avlsbruger. De 19 td. sæde han ejede³), lå spredt på syv forskellige steder, så bitte Christen og hans yngre søskende har fået nogen motion ved at løbe rundt og flytte. Mikkel Kold ville helst sidde på sin skomagerstol, så det blev nok mest konen og børnene, der måtte drive jorden. Da børnene kom hjemmefra, holdt han tjenestedreng. Halvvoksne fyre, der nok kunne klare det meste af markarbejdet.

Kolds far, Mikkel Christensen Kold.
(Efter Andreas Austlid: Christen Kold).

Huset havde han overtaget efter sin far omkring 1813. Det stod, til det - desværre - i 1933 måtte give plads for en teaterbygning. Men det stod ikke uændret. Det har oprindeligt været et bindingsværkshus med stråtag som de fleste huse i Thisted før 1800, men siden fik det murede ydervægge og tegltag⁴). Sådan gik det med flere gamle huse, f.eks. "Skaarups hus", Nørregade 24. Straks efter, at han havde fået huset, indrettede han 1813 endnu tre alen af husets længde til beboelse (vel fordi faderen og

¹ F.eks. SP, fol. 215, UP, ejerlister 1818 og 1828.

² SP, fol. 215.

³ SP, fol. 215.

⁴ HÅ 1933, s. 427 ff., P. L. Hald: Kold, hus.

stedmoderen skulle bo hos ham), således at den beboede del af huset blev 20 alen langt og $7\frac{3}{4}$ alen bred⁵). I 1820, da børnene var begyndt at komme, udvidede han igen beboelsen, ganske vist kun med $1\frac{1}{2}$ alen, men grunden var ikke mere end lige stor nok til det. $2\frac{1}{2}$ alen var da også en ganske pæn længde for et beboelseshus i de tider. Værdien blev da ansat til 800 rdl.

Kolds hjem, Strømgade 12, Thisted, set fra øst.
(Fotografi i Thisted byhistoriske Arkiv).

Mikkel Kold skal have været en mageløs forstandig mand⁶). Hans ældste datter, Christiane, huskede, at han engang havde været ude på landet for at hjælpe nogle folk i en arvesag⁷). Hun huskede det, fordi der den aften skete noget derhjemme, der kunne opfattes som spøgeri, men det var nok ikke den eneste gang, der var bud efter den forstandige skomager. Det fortælles, at han ikke brød sig om at høre på samtaler om ”åndelige ting”. Når andre kom ind på de emner, gik han sin vej, for ellers kunne han ikke sove om natten⁸). Nu ved vi jo, at i Kolds barndom og ungdom var der i hvert fald efter hans mening ikke så mange i Thisted, der talte om ”åndelige ting”, så det kan jo være, det er samtaler i hjemmet, der kunne spolere Mikkel Kolds nattesøvn. Når Kold kom hjem fra seminariet, sprængfyldt af nye tanker og glødende ivrig, som unge idealister nu engang er, kunne det vel ikke gå stille af, især da moderen jo nok forstod sin søn så vidt, at hun kunne drøfte det, han var optaget af, med ham. Og hun kunne jo også blive ivrig, som når hun talte om sin kære pastor Agerbek. Så slog hun i bordet og sagde, at som han var, skulle alle præster være⁹).

Mikkel Kold var flittig og nøjsom¹⁰). Det var vel også en slægtsarv, og Christen Kold arvede den efter ham. Som eksempel på faderens sparsommelighed fortalte Kold, at han ikke nænnede at knappe sin frakke, selv om vinden tog i den ved gadehjørnerne, for det sled på knaphullerne! Men Kold føjede til, at nu bar han sig såmænd selv ad på samme måde¹¹). Nærighed kan man da heller ikke kalde det, for det gik jo ikke ud over nogen, og det var ikke til sig selv, han sparede. Under sin seng havde han en kobberkedel for hvert af børnene. Han samlede specier i

den (1 specie = 2 rigsdaler)¹²), og de penge fik børnene, efterhånden som de kom hjemmefra. Havde Christen Kold ikke haft sin part, ville han måske ikke være kommet på seminariet, men var blevet skomager som sine fædre, skønt han ikke havde evner i den retning, hvis man skal tro ham selv. Det var nu ikke så let at bryde en tradition, og måske var det derfor, han var ved at tabe modet i den første tid, han var på seminariet, hvor alt var så uvant. Men faderen kaldte ham ikke hjem til skomagerstolen. Han købte et ur til 12 daler til ham for at opmuntre ham¹³), og det er et meget smukt træk.

Mikkel Kold blev ved sin læst. Han ville helst sidde på sin skomagerstol, og var glad ved det til det sidste¹⁴). Da han blev gammel, overdrog han 1860 hus og jord til sin svigersøn Jens Mikkelsen, som så til gengæld skulle yde aftægt til svigerforældrene og udbetale 400 rdl. til deres datter Marie. Det var hende, der en tid var Kolds medhjælp på højskolen. Man kan vel gå ud fra, at hun havde fået så meget mindre end de andre børn. Da de to gamle var borte, solgte Jens Mikkelsen 1869 huset¹⁵), men han beholdt jorden og flyttede ud fra byen.

Kolds hjem, Strømgade 12, Thisted, set fra vest.
(Fotografi i Thisted byhistoriske Arkiv).

I huset havde Mikkel Kold levet hele sit liv. Han var født der 1790 som søn af *Christen Andersen Kold*, der var født i naboejendommen mod vest, Strømgade 10, 1763. Både Christen Andersen Kold og hans yngre broder, Christian Lorentsen Kold, blev skomagere som deres far før dem. Da de blev voksne, måtte i hvert fald en af dem ud fra hjemmet, og da Christen blev gift først, blev det ham, der flyttede, mens broderen blev hjemme og hjalp sin far, indtil han selv overtog huset og håndværket. Christen Andersen flyttede altså ikke så langt bort. Grunden var, at manden i nabohuset, tømrer Mikkel Jensen Hedegaard, døde 1788 og efterlod sig en enke, *Anne Andersdatter Frost*, i gode kår. Hun var ganske vist 40 år og Christen kun 25, men efter den tids begreber kunne et ægteskab mellem dem nok gå an. Der var fem børn, men 1787¹⁶) var kun to af dem hjemme, så det var ikke afskrækkende.

De giftede sig så samme år, som manden var død, og de nåede at få to sønner, hvoraf den yngste døde som lille.

⁵ UP, 1814, 26/9.

⁶ FN, s. 15.

⁷ FN, s. 12.

⁸ FL, s. 4.

⁹ FL, s. 5.

¹⁰ FN, s. 15.

¹¹ FL, s. 9.

¹² FN, s. 15.

¹³ FL, s. 12.

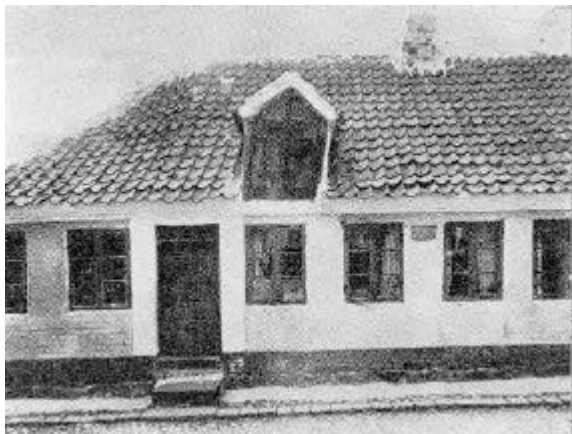
¹⁴ FN, s. 15.

¹⁵ SP, fol. 215.

¹⁶ FT 1787.

Den ældste blev efter gammel skik kaldt op efter sin mors afdøde mand og fik navnet Mikkel, og derfor blev han siden - også efter gammel skik - mellem folk kaldt Mikkel Hedegaard.

Mikkel Kold mistede sin mor 1801, da han var 10 år, og hans far giftede sig igen. Først 1803 med Anne Simonsdatter, der døde året efter, og så igen 1805 med Maren Pedersdatter Oddershede, begge to lidt halvgamle piger fra landet. Ingen af dem fik børn, og Maren levede til 1839. Hun boede 1834 hos stedsønnen¹⁷) og tjente noget ved at spinde for folk.

"Kolds hus", set fra gaden.

Det lange skrå tag til venstre er ualmindeligt og kan tyde på, at gavlen er flyttet ud, måske de 1½ alen, der omtales i artiklen. Lodrette striber i muren under vinduerne kan skyldes, at der endnu var stolper fra bindingsværket indenfor skalmuren. – (Fot. L.H.Gram).

Da Mikkel Kolds mor døde, skulle der holdes skifte, for Mikkel var jo ikke myndig. Skifterettens folk mødte derfor i huset 30 dage efter dødsfaldet for at registrere og vurdere alt, hvad der tilhørte boet. Af arvinger var der foruden enkemanden og Mikkel de fem børn af hendes første ægteskab, nemlig Jens Mikkelsen, der var smed i Jannerup, Søren Frost Mikkelsen i Christiansand i Norge, Christen Mikkelsen Hedegaard, senere snedker i Thisted, Jens Mikkelsen Hedegaard, som blev købmand i Storegade, og Inger Margrethe Mikkelsdatter, senere gift med købmand Jens Lundorph, Strandgade.

Når man læser et skiftebrev, må man altid huske, at formålet med skiftet ganske vist var at sikre børnene deres arv, men at der ofte rent praktisk måtte tages hensyn til, om enken eller enkemanden kunne fortsætte næringen, netop af hensyn til børnene. Det var ikke altid muligt at udbetale en arv, især ikke, hvis det førte med sig, at fast ejendom eller nødvendigt løsøre måtte sælges for at skaffe penge. Men det kunne ordnes med lidt god vilje. Man kunne overse visse ting ved registreringen, og værdien af de ting, der blev skrevet op, kunne man ansætte indenfor vide rammer, for hvem kan sige, hvad brugte ting er værd.

Alligevel giver et skiftebrev gode oplysninger om en families levefod, om huset og hvad der var deri, kort sagt om hvordan familien havde det til daglig.

I skiftet efter Mikkels Kolds mor ser vi da ind i huset, som det så ud, da han var dreng, og vel også omtrent, som det var i Kolds bamdom en snes år senere. Der nævnes kun to stuer og et køkken, men hverken bryggers, gang

eller andre rum. Der står ikke noget om et værksted eller om værktøj og materialer til skomageriet, men det blev måske regnet for at være mandens private ejendom ligesom hans klæder, og så kom det ikke skiftet ved. Der nævnes heller ikke noget udhus, skønt der var landbrug, og skønt der 1813 står, at Mikkel Kold har indrettet endnu 3 alen af husets længde til beboelse. Men det får nu være, hvad det er.

I dagligstuen var der et malet fyrretræsbord, et viserværk (et ur med kun én viser) og en jernbilæggekakkeovn. De to sidste ting var ikke hvermandseje dengang. Så var der en stol og en trebenet stol med pude (måske sad skomageren inde i stuen med sit arbejde, i det mindste af og til) og desuden en taburet (til Mikkel?). Af småting nævnes kun en lysesaks (men ingen lysesager), seks lerkar (vel til mælk) og et stenkrus (som vel stod på bordet med øl). Der var lidt nok at sidde på, hvis der kom et menneske, men måske var der en fast vægbænk. Vægbænke var nagelfast inventar og regnes derfor med til huset, ikke til løsøret.

"Kolds hus", set fra gården.

Udbygningen kan være et oprindeligt udskud, der har fået muren gjort højere, således som det er sket med mange udskud ved stuehuse på landet. Disse udskud har gerne fået et særligt halvtag, mens taget her er løftet op fornedet, og forlænget ud over udbygningen, hvorved det har fået en anden hældning end det øvrige tag. (Fot. L.H. Gram).

I den anden stue (som ikke kaldes storstue) stod et fyrretræsbord med skuffe, en stol med grønt sæde og en rødmalet træstol. Der var også et spejl, to lampetter og en pyramide (amagerhylde), og så var der service: en sort kaffekande, en sort tepotte, en mælkepotte, to glas og en flaske samt en sort bouteille (vel en lerflaske), det sidste var nok til brændevin, som der på den tid blev lavet en mængde af i Thisted. Og så endelig det fine: en hvid tepotte, et par tekopper og en spølskål (bred kop uden ører). Ja og så var der et klædeskab. Der står ikke noget om, hvad der var i det, men det var nok mandens tøj. Konens tøj var i en dragkiste, som kunne låses. Det ser ikke just fattigt ud. En blå damaskes kåbe med sølvhager, to silkehuer, syv skæghatte (huer med "skæg" af kniplinger el. l.), en kapperøllike (stor kyse), et par handsker og en muffe. Med skørter, trøjer, forkklæder, tørklæder og undertøj var hun også selvforsynet, men fodtøj nævnes ikke. I denne stue stod vist også ægtesengen, hvoraf det halve var hendes!

Og så køkkenet. At ildstedet ikke nævnes, er rimeligt, da det var fast og ikke løsøre, men der står heller ikke

¹⁷ FT 1834.

noget om alle den slags ting, der plejer at høre med til i et køkken på den tid: trefødder og riste, gryder, pletter og pander, krukke og fader, ja ikke en gang en ske, heller ikke en spiseske, men det har jo nok været der alligevel. Så var der også en gruekedel af kobber, en balje, to spande, et kar og en fjerding. Det har jo fyldt noget op, og hvis det er rigtigt, at det stod i køkkenet, må man nærmest tænke sig dette rum som noget i retning af, hvad vi ville kalde bryggers, et ret stort rum med stenpikket gulv og uden loft over, som det var mange steder endnu i midten af århundredet.

Der var også en ko. Det kunne se ud, som om den også stod i "køkkenet" og hvem ved? Der kunne jo være lavet en særlig afdeling til den i den ene ende, så stor, at der også var plads til hakkelseskisten, der også er nævnt, og til, at man kunne skære hakkelse med hakkelseskniven. Der står ikke noget om, hvor halmen så var og ikke noget om andet foder eller om korn. Men når der var en ko, må der i hvert fald også have været noget jord til at græsse på og til at give hø og korn, og det var der også. Mikkel Kolds far ejede 10 td. sæde på Thisted mark, og det skulle være nok til, at man kunne føde en ko.

Huset ejede han også. Hus, grund og haveplads (gårdsplads) blev vurderet til 140 rdl., men hvor stort det var, står der ikke noget om, 1782 var der seks fag hus, og 1791 otte fag (ca. 16 alen¹⁸), så huset var blevet større, inden Mikkel Kold byggede til.

Rede penge var der som sædvanlig i skifter ikke spor af (om det så passer!).

Der var kun to kreditorer, købmand Lars Holst, som havde penge til gode for leverede varer, og genboen, nu rer Jens Jacobsen Kløv, den mand, Kold mindedes som en hyggelig gammel ungkarl, der fortalte spøgelseshistorier for ham og hans søskende. Han havde lånt Mikkel Kolds far nogle penge, men både han og købmanden erklærede, at de da ikke ville forlange gælden betalt nu. Pengene var sikre nok, hvor de stod. Og stedbørnene, som egentlig skulle have haft arven efter deres far, Mikkel Hedegaard, udbetalt nu, var også blevet enige om, at de penge kunne godt blive hos stedfaderen foreløbig. Det vidner smukt om et godt forhold og om tillid.

Det lille hjem var nok efter nutidens begreber tarveligt, men ikke efter den tids. Fattigt var et hjem ikke, når man havde, hvad der var nødvendigt til livets ophold, og det havde familien her - og endda lidt mere.

Christen Andersen Kold gik også under navnet Christen Høyer. Han havde begge efternavne fra sin far, skomager Anders Christensen Kold eller Høyer (1733-1792), og begge navne bliver også brugt om farfaderen, skipper Christen Andersen Høyer eller Kold, (død 1759). Skipperen har sikkert fået navnet Kold med sin kone, Maren Christensdatter Kold, der var født 1709 i Thisted som datter af Christen Pedersen Kold. Grunden kan være, at han tit var borte fra hjemmet, så folk har kendt ham bedst som Maren Kolds mand.

Navnet Kold er ellers ikke kendt fra Thisted på den tid eller før. Det stammer muligvis fra Hanherred eller fra

Mors, hvorfra navnet er kendt både nu og langt tilbage i tiden¹⁹).

Mikkel Kolds moder, Anne Andersdatter Frost, var af bondeslægt. Hun var født 1747 i Torp ved Thisted, dengang en meget lille landsby med kun fire ejendomme. I en af gårdene boede hendes forældre, Anders Jensen Frost og Inger Terkelsdatter. Slægtsnavnet Frost er fra meget gammel tid udbredt i Thy, og de der bærer navnet, hører til i landbefolkningens højere lag. Det bæres også af adelige. Dr. Marius Kristensen, Askov, som for mange år siden holdt et foredrag i Thisted om Niels Ebbesen, omtalte da hans væbner, der i folkeviserne kaldes Svend Trøst, ham der kastede broplankerne i åen og derved reddede Niels Ebbesen og hans mænd. Et adeligt navn Trøst er ellers ganske ukendt, og derfor mente Marius Kristensen, at det egentlig var en misforståelse af *Frøst*, den thylandske udtale af Frost. Anders Jensen Frost var født i gården 1704, og han døde først 1796 i sin fødegaard, 92 år gammel. Han var søn af Jens Andersen Frost og Anne Christensdatter. Anne Andersdatter Frosts første mand, Mikkel Hedegaard, var også fra landet. I hans borgerskabsbrev 1759 står der, at han var fra Nørtorp gods.

Kolds moder og hendes slægt

Kold har selv fortalt en del om sin mor, *Kirsten Marie Christensdatter Jannerup*, og om sit forhold til hende. Hun var et meget særpræget menneske, der ikke brød sig meget om omgang med mennesker, undtagen når hun kunne hjælpe dem²⁰). Hun var resolut og handlekraftig, og veloplyst må hun have været. Hun lærte selv sine børn at læse, så den lille Christen kunne læse højt for hende af bibelen, da han var seks år²¹), og hun tog sig i det hele taget meget af dem og snakkede med dem, lærte dem sin livsvisdom, ofte i form af ordsprog. Siden sagde Kold tit i sine foredrag og i samtaler: Min mor sagde. . . . Det er tydeligt, at hun betød meget for sønnens udvikling, og det er derfor forståeligt, at man i bøger og artikler om Kold har syslet med tanker om, at hans særlige væsen overvejende var en slægtsarv fra moderen. Man har tænkt sig, at hun var fra landet og af gammel bondeslægt, så hun skulle være præget af gammel selvstændig bondekultur, men mærkeligt nok er det kun få, der har prøvet at finde ud af, hvor og hvem hun egentlig stammede fra, og ingen er kommet længere end til hendes forældre, skønt det ikke er så svært at komme nogle slægtled længere tilbage.

Hun var født i Thisted 1787, datter af *Christen Jensen Jannerup* og *Johanne Andersdatter Skaarup*. De boede i Nørregade 43, og faderen var avlsbruger som så mange andre Thistedborgere. Det blev snart svært for dem, for faderen blev krøbling. Det var han allerede 1787²²), og 1801 siges det i folketællingslisten, at han er halt på det højre ben og konen mådelig af helbred. De klarede sig dog nogenlunde igennem, og ved hans død 1812 kaldes præsten ham avlsbruger og brændevinsmand, men det kunne nok til tider være svært at få det til at gå rundt. Det var måske grunden til, at Kirsten Marie kom tidlig

¹⁹ Om en uden hjemmel antaget slægtsforbindelse mellem Kold og Tordenskjolds kammertjener Kold, se HÅ 1945, s. 241 ff., H. A. Riis-Olesen: Var en af Chr. Kolds forfædre kammertjener hos Tordenskjold.

²⁰ FN, s. 7.

²¹ FN, s. 10.

²² UP, ejerliste 1818.

¹⁸ HT 1782 og 1791.

hjemmefra. Det fortælles, at hun fra sit 9. år voksede op hos et par gode barnløse folk²³), og 1801, da hun var 14 år, var hun i hvert fald ikke hjemme. Det var derimod to yngre søskende og den ældste broder, Anders, der var 17 år og nok kunne klare det meste af landbrugsarbejdet.

Siden tjente Kirsten Marie i ikke mindre end 10 år hos amtsprovst Carstensen²⁴). Hvor meget denne gode mand har betydet for hendes åndelige udvikling, ved vi ikke, men man aner, at det ikke var så lidt. Et par småting viser lidt om, hvor megen tillid hun havde til ham. Da Kold som dreng ville gå op til kapellanen, pastor Agerbek, hvis levende prædikener havde grebet moderen stærkt, sagde hun, at ham måtte Kold ikke gå til, men han kunne frit gå op til provst Carstensen²⁵). Og da det viste sig, at drengen ikke egnede sig til at blive skomager som sine fædre - eller ikke havde lyst til det - så gik hun med drengen til sin gamle husbond, og hun blev ikke skuffet²⁶). Har den gamle, kloge provst anet, hvad der boede i drengen, siden han straks gjorde ham til omgangsskoleholder, skønt det var uhørt, at man på den tid satte så ung en fyr til at holde skole. Og det blev i Fårtoft, ikke længere hjemmefra, end at han kunne støtte sig til hjemmet - og til provsten, som straks proklamerede sin omsorg for drengen ved at sige til Fårtoftfolkene: "Det skal I vide, at I holder mig ham fri for lus og fnat, thi hans moder er en renlig kvinde!" Så forstod de, at han stod under provstens beskyttelse.

Den lange tid hos provsten kan ikke undgå at have sat dybe spor hos den unge pige. Han var rationalist, siger man, og det ord har en ilde klang endnu. Man forbinder det med noget koldt, forstandsmæssigt og åndløst, med den gamle historie om præsten, der prædikede om staldfodring juleaften, og så kæmmer man alle den tids præster over én kam, uden at man forsøger en virkelig vurdering. Det kan vel heller ikke i almindelighed lade sig gøre nu så længe efter, da vi ved så lidt om dem, men provst Carstensen havde en kirkebog, og i den skrev han undertiden noget, som kan fortælle en del om ham. Det ser ikke ud, som om det var beregnet på, at andre skulle læse det. Han måtte blot have udløsning for sine følelser. Efter en konfirmation i Thisted 1791 skrev han selv konfirmandernes navne ind i bogen. Læser man den liste, slår det en, at der ikke er gjort forskel på rig og fattig, på høj og lav. De riges og de fattiges børn står mellem hinanden. Og når man så husker, hvad gamle folk har fortalt om forholdene i forrige, demokratiske århundrede, hvordan de fattiges børn måtte stå nederst på kirkegulvet, så undrer man sig. Og når man kommer til ende med listen, undres man igen, for provsten har gjort noget ualmindeligt. Han har tilføjet en bøn for de unge, som han nu havde lært at kende: "*O Gud styr og styrke du dem alle, at de med en brændende Aand maae tiene dig til deres Dages Ende.*" Siden sluttede han hver konfirmandliste med en lille bøn, og man forstår, at han virkelig følte noget for de unge, når man læser, hvad han kunne skrive, hvis nogle af dem døde i en tidlig alder: "Dette gode Barn", "Denne retskafne Yngling", "Dette sædelige Ungdoms-Mønster" (om en fattig, forældreløs dreng). Ved et barns død kunne han skrive: "Gud trøste de stakkels Forældre".

²³ ME, s. 150, FN, s. 7.

²⁴ FN, s. 8.

²⁵ FN, s. 14.

²⁶ FN, s. 16 f.

Ti år var hun hos denne hjertevarme præst, og når hun siden blev så stærkt grebet af Agerbeks forkyndelse, skyldes det jo nok noget, at der var lagt en god grund og sået en god sæd. "En sår, en anden høster."

Christen Jensen Jannerup var født i Thisted 1758, søn af Jens Christensen Jannerup og Karen Poulsdatter, og hans kone, Johanne Andersdatter Skaarup, var også fra Thisted, hvor hun var født 1755, datter af snedker Anders Nielsen Skaarup og Maren Kirstine Pedersdatter Jannerup. De boede ligesom Christen Jannerup og hans forældre i Nørregade, og fra dem stammer en af Thistedes kendte håndværkerslægter. To af sønnerne blev klejnsmede og den tredje snedker. Om denne slægt minder det gamle, smukke borgerhus, Nørregade 24, "Skaarups hus", nu et af byens ældste huse. Her boede Anders Nielsen Skaarups sønnesøn af samme navn 1817²⁷). Han var klejnsmed som mange i familien, og endnu først i dette århundrede hang et klejnsmedeskilt på huset.

"Skaarups hus", Nørregade 24, Thisted, med klejnsmedeskilt (en nøgle).
(Fotografi i Thisted byhistoriske Arkiv).

Både Anders Nielsen Skaarup og hans kone var født i Thisted. Han var født 1723, søn af Niels Andersen Skaarup og Kirsten Jensdatter, og hun var født 1723, datter af Peder Christensen Jannerup og Johanne Jensdatter. Navnet Jannerup forekommer altså i to linjer af Kolds forslægt, men om de var beslægtede, vides ikke. Ingen af Kolds oldeforældre var altså født i Jannerup, så en forbindelse til denne landsby, ligger for hans vedkommende i hvert fald meget langt ude.

Skal der endelig være tale om "rigtigt bondeblod" i Christen Kolds årer, må det vel nærmest komme fra Mikkelt Kolds slægt gennem hans mor Anne Frost. Det er rimeligt at antage, at hans hjem har været stærkere præget af bøndernes gamle kultur og livssyn end hans kones.

Formålet med denne undersøgelse har ikke været at lave en egentlig stamtavle, men at give et indtryk af, hvilke samfunds- og kulturlag, Kold gennem sin slægt tilhørte. Derfor er mange oplysninger, der ikke havde betydning for formålet, udeladt. f. ex. datoer og årstal, ligesom oplysninger om slægtled før 1700 ikke er taget med. Resultatet af undersøgelsen må da blive, at Kolds forslægt tilhørte jævne stabile middelstandskredse. I enhver by er der slægter, der kommer som stjernesud og lige så hurtigt forsvinder, selv om nogle af dem steg højt,

²⁷ UP, ejerliste 1818.

men der er også faste slægter, der slægtled efter slægtled går i fædrenes spor og lever i deres kår og med deres traditioner. Til dem hørte Kolds forslægt. Ved en flygtig betragtning kan det se ud, som om denne stabilitet ikke just var noget, der lå Kold i blodet, men når man har læst det, der er skrevet om ham, og ikke mindst hvad han selv har sagt, med opmærksomhed og prøvet at indleve sig i hans tanker og hans væsen, vil man se, at mange enkeltheder netop vidner om, hvor stærkt han var knyttet til sin slægts kultur og levevis. Han ville på ingen måde noget brud, men nok en udvikling, og tit fremhævede han, at denne udvikling skulle komme indefra.

Han ville ikke forandre sin fra fædrene nedarvede levevis, selv om han var blevet en kendt mand, gik til daglig i vadmelstøj og med træsko som den jævne borger i Thisted gjorde, og lige så lidt ville han have forandringer i den jævne daglige kost, han fra barn af var vant til. Han ville også, at hans elever skulle blive ved fædrenes skik. De måtte ikke blive "fine", fordi de havde været på højskole, men skulle vende tilbage til folket på det jævne, ikke i det himmelblå.

Forandringen hos dem skulle ske på et andet plan, men også på dette plan var Kold såvel som i sin tid Luther nok en reformator, men alligevel besindig og realistisk. Som Luther havde han helst set en rolig udvikling fra og i det bestående, og først da det viste sig umuligt, følte han sig som Luther tvunget til at reagere. Endnu i 1849, da han var i Sønder Felding, må han have søgt lærerembeder i folkeskolen, som det fremgår af en følgende artikel. Han brød også nødig med folkekirken. Omkring 1850 var der en religiøs vækkelse i Thisted, og de vakte talte om at danne en fri menighed. Det blev nævnt under et samvær hos Kolds svoger, fuldmægtig Lindholm, hvor Kold også var til stede, og han sagde da: "Hvad mon de vil sætte i stedet for det gamle, som er os overleveret af vore fædre?" Om kirkens indgangsbøn, som han tog frem, sagde han: "Mon de har noget bedre at begynde de kristnes gudstjeneste med. Jeg tror det ikke"²⁸). For ham betød den grundtvigske menighed, som han senere sluttede sig til, da heller ikke noget brud. Den beholdt jo i sin gudstjeneste det, der var overleveret fra fædrene.

Om Kolds religiøse udvikling i hans ungdom ved vi en del, både om den påvirkning han fik på seminariet i Snedsted og om hans ivrige og aktive deltagelse i de gudelige forsamlinger på Mors, men om der også her lå en "slægts arv" til grund, er det vanskeligere at sige noget. En påvirkning fra moderen er tydelig, og måske rækker det pietistiske præg, som var fremherskende hos ham i hans ungdom, længere tilbage i hans forslægt. Det siges om hans moder, at hun var en troende og kristeligt oplyst kvinde og af en from slægt²⁹), og fromhed var noget, pietismen lagde stor vægt på. I Thisted havde der da også været pietistiske præster, bl. a. to af Brorson-familien.

Det er jo også kendt, at yngre vækkelser som den grundtvigske oftest kommer i egne og hos slægter, der har været påvirket af ældre vækkelsesbevægelser, hvad der også er tegn på en vis stabil slægtsarv.

Selve Kolds kongstanke, at man skulle fortælle for børn i stedet for at lade dem lære lektier, var jo også, som han selv fremhæver, opstået hos ham, fordi han så levende

huskede alt det, hans forældre og andre havde fortalt for ham. Det var blevet til en del af hans sjæl og ikke noget udvendigt påklistret. Han ville vende tilbage til den meddelelses måde, der var folkets. Som de fortalte ældgamle sagn og eventyr og legender, ville han fortælle historie og bibelhistorie. Som de gennem deres store ordsprogsskat lærte børnene fædrenes livsvisdom, sådan ville han gøre. Hvor fast de gamles fortællinger var forankret i ham, kan man se deraf, at han selv fortalte spøgelseshistorier fra Thisted - åbenbart i fuld alvor, for der var en tid, da han var nær ved at sætte det som vilkår for optagelse på hans skole, at vedkommende troede på spøgelse³⁰).

Samfundsmæssigt var Kold også betænkelig ved store forandringer. Skønt han i og for sig foretrak selvejet for fæstet, var han imod den tvungne afskaffelse af fæstevæsenet, som mange dengang pønsede på. Også i sådanne forhold holdt han på sit "Alt indefra"³¹).

Det ser altså ud til, at arven fra forfædrene, de gamle jævne og stabile håndværkere i Thisted, virkelig har spillet en afgørende rolle for Kolds liv og livssyn, og derfor er det kun rimeligt, at man i hundredåret for hans død også mindes dem.

Noter:

Kilde forkortelser:

- FN = Frederik Nygaard: Kristen Kold, 1. del. Odense 1895.
- FL = Fernando Linderberg: Kristen Mikkelsen Kold. Rønne 1882.
- ME = Morten Eskesen: Samliv med Kold Odense 1884.
- HÅ = Historisk Årbog for Thisted Amt.
- SP = Skøde- og panteregister for Thisted købstad, A.
- UP = Undersøgelingsprotokol 1804-1828 (angående bygninger i Thisted købstad.
- FT = Folketællingsliste for Thisted købstad.
- HT = Hovedbrandtaksation for Thisted købstad.
- SK = Skifteprotokol for Thisted købstad.

Af de nævnte arkivalier, som findes i Landsarkivet for Nørrejylland med undtagelse af folketællingslisterne, der findes på Rigsarkivet, har Thisted byhistoriske Arkiv kopier.

I Historisk Årbog for Thisted Amt findes følgende artikler angående Kold:

- 1933, s.427: P. L. Hald: Kolds hus.
- 1940, s. 308: R. Jørgensen: Minder fra Kold, skole.
- 1941, s. 77: H.A. Riis-Olesen: Karakteristiske linjer i Kolds liv.
- 1942, s.278: N. Sodborg: Else Henriksen.
- 1945, s.241: H. A. Riis-Olesen: Var en af Chr. Kold, forfædre kammertjener hos Tordenskjold?

Hvad anden litteratur om Kold angår, henvises til bibliotekerne, særlig Thisted Centralbibliotek, som også har en udklipsamling om Kold.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1970, side 323-343).

²⁸ HÅ 1954, s. 258, Anton Lomborgs erindringer.

²⁹ FN, s. 8.

³⁰ ME, s. 194.

³¹ ME, s. 48.